

XXX

SEJM WALNY PIOTRKOWSKI 1521-1522

WSTĘP

Sejm ten zwołany został w powojennych już warunkach, po zawarciu czteroletniego rozejmu z Prusami, mianowicie jesienią 1521 r. Sejmiki przedsejmowe, zwołane we wszystkich powiatach, odbyły się w październiku, nie bez ostrych zatargów – zwłaszcza na sejmiku średzkim – między szlachtą a magnaterią¹. Nim doszło do sejmu, odbyły się jeszcze zjazdy prowincjonalne, w Kole dla Wielkopolski, w Nowym Mieście Korczynie dla Małopolski i w Kamieńcu dla Rusi Czerwonej. Same obrady sejmowe toczyły się w Piotrkowie między 4 listopada 1521 a 7 stycznia 1522 r.² Ponieważ posłowie z niektórych sejmików otrzymali *limitatam potestatem*, bez prawa zgody na podatki, przeto uchwały sejmowe poddano pod aprobatę powtórnie zwołanych sejmików prowincjonalnych. Odbyły się one 3 lutego w Wiszni, 10 lutego w Proszowicach, 13 lutego w Korczynie³, zebrał się też ponownie sejmik w Środzie i sejmik prowincjonalny w Kole⁴, zwołane przez króla na 20 i 27 lutego⁵. Sejmiki zaaprobowały obydwie zaproponowane przez króla uniwersały poborowe, ale obniżając do połowy wymiar podatków. Z pieniędzy tych miano opłacić obronę potoczną na południowym wschodzie; w związku jednak z wieściami o groźbie najazdu tatarskiego, rozesłał król wici na pospolite ruszenie, powołując się przy tym na uchwałę sejmu, ale nie ostatniego, lecz przedostatniego, to jest sejmu bydgoskiego z 1520 r.⁶ Wobec tego jednak, iż napad tatarski nie nastąpił, wici okazały się zbędne, wywołując zresztą wielkie niezadowolenie szlachty; domagano się też od Zygmunta Starego, by zaprzestał zwalniania senatorów od obowiązku stawiania na pospolite ruszenie.

Z aktów, na tym sejmie lub w jego wyniku (po powtórnych sejmikach) powstałych, w niniejszym wydawnictwie uwzględniamy:

- I. *Constitutiones conventus Piotrkoviensis celebrati anno Domini MDXXI* z 3 stycznia 1522 r.⁷
- II. *Confirmatio iurium totius nobilitatis terrarum Russiae*, z 21 grudnia 1521 r.⁸

¹ Z. Wojciechowski, *Zygmunt Stary*, Warszawa 1946, s. 127.

² Ich dorobek por.: MRPS, cz. IV, vol. 1, s. 225-233, nr 3933-4067 oraz vol. 2, s. 251-257, nr 13019-13127.

³ W. Konopczyński, *Chronologia sejmów*, nr 32, s. 135.

⁴ AT, t. VI, nr 55, s. 73.

⁵ MRPS, cz. IV, vol. 1, s. 231, nr 4039.

⁶ Por. niżej, V, C.

⁷ Tekst ten wpisany został do MK₁, t. 37, k. 342v-343v oraz MK₂, t. 35, s. 546-548. Zachował się on także w kilku odpisach rękopiśmiennych z XVI i XVIII w., zestawionych przez O. Balzera, CIP, t. III, nr 261, s. 644. Z niewyjaśnionych względów nie został wydany drukiem ani w wydaniu urzędowym zygmunto wskim z 1524 r., ani w żadnym z kompendiów; dlatego też nie znalazł się w VL. Opublikowali go dopiero Tytus Działyński w AT, t. VI, Poznań 1857, nr 4, s. 10-12, Leopold Hubert w *Pamiętnikach historycznych*, t. I, Warszawa 1861, s. 17-20, oraz Oswald Balzer w CIP, t. III, nr 261, s. 644-646, pod sformułowanym przez siebie tytułem: *Constitutiones conventus generalis regni*. W niniejszej edycji opieramy się na wydaniu balzerowskim skonfrontowanym z MK; za tekst podstawowy przyjęliśmy wpis w MK₁, natomiast tytuł aktu zaczerpnęliśmy z MK₂, gdyż tam był on bardziej precyzyjny.

⁸ Jest to tekst, wpisany do MK₁, t. 37, k. 327-329v. Poza samym zatwierdzeniem zygmunto wskim,

III. *Litterae universales contributionum in conventu generali Pyotrковиensi, ac etiam in particularibus et terrestribus conventibus post illum actis decretarum 1522* (wydane ostatecznie w Wilnie, 15 kwietnia tegoż roku)⁹.

IV. *Litterae universales contributionis czopowe*, wydany w Wilnie, 15 bądź 24 kwietnia 1522 r.¹⁰

V. *Litterae restium*:

A. *Litterae primarum restium*, rozesłane z Wilna, 27 kwietnia 1522 r.¹¹

B. *Litterae secundarum restium*, rozesłane z Wilna, 6 czerwca 1522 r.¹²

C. *Litterae ultimarum restium*, rozesłane z Wilna, 12 lipca 1522 r.¹³

transumuje on dwa przywileje wydane przez Kazimierza Jagiellończyka, mianowicie: przywilej wydany w Nowym Mieście Korczynie 22 października 1456 r. – oraz przywilej piotrkowski z 5 grudnia 1457 r. Niniejsza edycja opiera się na tekście MK, wydanym przez O. Balzera (CIP, t. III, nr 260, s. 642-643; pod pochodzącym od wydawcy tytułem: *Litterae diploma confirmationis iurium generalis terrarum Russiae necnon privilegium de terrigenis Russiae et Podoliae extra fines terrarum earundem iudicialiter non evocandis a Kasimiro III rege annis 1456 et 1457 impertita rata habentes*) oraz uzupełnionym – jeśli idzie o wspomniane dwa przywileje, u O. Balzera pominięte – na podstawie *Ius Polonicum* J. W. Bandtkiego, s. 92, oraz edycji zawartej w Aktach Grodzkich i Ziemskich, t. V, nr 154.

⁹ Tekst ten wpisany został do MK₂, t. 35, s. 659-661; znany jest także jego odpis, zawarty w AGAD, Księgi grodzkie chęcińskie, *Inscriptionum et diversorum actorum*, t. 3, k. 191-192. Na tej podstawie wydał go drukiem O. Balzer (CIP, t. III, nr 264, s. 650-653, pod skróconym tytułem: *Litterae universales contributionum publicarum*). Edycja niniejsza stanowi przedruk wydania balzerowskiego.

¹⁰ Tekst ten wpisany został do MK₂, t. 35, s. 662-663; znany jest także jego odpis, zawarty w AGAD, Księgi grodzkie chęcińskie, *Inscriptionum et diversorum actorum*, t. 3, k. 192-192v. Na tej podstawie wydał go drukiem O. Balzer (CIP, t. III, nr 265, s. 653-656, pod tytułem: *Litterae universales contributionis ducillorum*). Balzer zauważył rozbieżność między datami tego aktu w obydwu rękopisach, która pojawiła się tylko tutaj, gdyż nie było jej w tekście poprzednim, wpisanym także w tych samych rękopisach. Wydaje się, że druga z tych dat zaczerpnięta została z mandatu królewskiego do starostów, wydanego nieco później. Edycja niniejsza stanowi przedruk wydania balzerowskiego.

¹¹ Wydane przez T. Działyńskiego w AT, t. VI, nr XLVII, s. 54-55. W niniejszej edycji sięgnięto do podstawy źródłowej w MK₂, t. 35, s. 776-777; tekst skopiowali W. Uruszczak oraz I. Dwornicka na podstawie mikrofilmu AGAD, nr 702. Wiciom tym towarzyszył mandat do starostów, z tej samej daty, tu pominięty; por. AT, t. VI, nr XLVIII, s. 55-56.

¹² Wydane przez T. Działyńskiego w AT, t. VI, nr LXII, s. 80. W niniejszej edycji oparto się na MK₂, t. 35, s. 778-779; tekst z mikrofilmu AGAD, nr 702 skopiowali W. Uruszczak oraz I. Dwornicka. I tymże wiciom towarzyszył mandat do burgrabiów (AT, t. VI, nr LXII, s. 80-81), tu pominięty.

¹³ Wydane z dużymi skrótami przez T. Działyńskiego, AT, t. VI, nr LXXVII, s. 97-98. W niniejszej edycji oparto się na MK₂, t. 35, s. 780; z mikrofilmu AGAD, nr 702 b, tekst ten skopiowali W. Uruszczak oraz I. Dwornicka.